

Joan Solé i Bordes

ANTONI MASSANELL I ESCLASSANS, DUES PARAULES EN UNA DÈCADA D'ABSENCIA

Als deu anys del traspàs d'Antoni Massanell i Esclassans el 29 de novembre del 1993, recollim els textos fins ara no publicats de dues paraules a ell dedicades. La primera correspon al parlament al saló de sessions de l'Ajuntament de Vilafranca les vigílies de Sant Jordi 1994, en la presentació de la pòstuma Antologia Poètica, primer volum de la col·lecció Selecta d'Escriptors Penedesencs publicada per l'IEP. El segon és del 12 de febrer de 1995 en l'acte d'inauguració de la vilafranquina plaça d'Antoni Massanell i Esclassans.

* * * * *

Presentació de l'«Antologia Poètica»

Estimada Juliana, benvolguts amics.

Em permetré d'entrada la gosadia de prescindir del protocol tot i ser aquest on ens trobem un saló d'obligacions protocolàries. Accepteu, per tant, tots plegats, simplement una senzilla salutació sense distinció de càrrecs perquè crec que el primer que demana aquest acte és la senzillesa de sentir-nos simplement vilafranquins i penedesencs, amb la humilitat que tots plegats vam aprendre d'Antoni Massanell.

El 1991 l'Institut d'Estudis Penedesencs va decidir tirar endavant la proposta de creació d'una col·lecció antològica de poetes penedesencs; amb aquesta intencionalitat li va exposar a Antoni Massanell l'oferiment per tal

que fossin les seves composicions les que encetessin aquesta col·lecció en el primer volum. Recordo que em va comentar que hi estava treballant a principis del 1992, quan ja teníem mig enllestida la iniciativa d'Òmnium Cultural de publicar una antologia dels seus versos de Festa Major, però encara no li havíem dit res.

La proposta d'aquest llibre que ara presentem el neguitejava perquè l'obligava a un treball de revisió que li ocupava unes hores que hauria dedicat a nous temes d'investigació històrica o de creació poètica. Quan llavors li vam dir que aquella Festa Major del 1992 volíem iniciar una nova sèrie a la Col·lecció Vilatana –de la qual va ser, sempre a l'ombra, decidit promotor i impulsor, a més d'imprescindible assessor–, i que volíem iniciar aquesta nova sèrie amb una antologia dels seus poemes de Festa Major, l'home es va trobar en un veritable dilema de coincidència temporal.

Per una banda, hi havia la il·lusió que li despertaven ambdós projectes, una il·lusió que en el Ton no tenia mesura i que, com el seu concepte de l'amistat, es vessava total i intensa, disposada al que calgués i fos al seu abast. També el neguitejava, però, el seu profundíssim sentit de la humilitat, evidentment molt més amiga del poema a les pàgines d'*El Tres de Vuit* i l'estudi història en alguna publicació local o comarcal, que no pas dels actes públics que sempre defugia si no podia ser-ne exclusivament espectador.

I, malgrat tot, va tirar els dos projectes endavant, un i altre volum gairebé al mateix temps, tot i que en el que ara presentem va començar a treballar-hi abans i també el va enllestir primer. Aquesta coincidència pot explicar igualment que en aquesta antologia

que avui acaba de sortir de la impremta hi hagi pocs versos de Festa Major, temàtica a la qual és dedicat íntegrament el seu *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit. Versos de Festa Major*.

Circumstàncies malaurades han fet finalment que aquesta antologia de la seva producció poètica esdevingui edició pòstuma i sentit homenatge a una de les veus poètiques més clares i sinceres que mai no ha tingut el Penedès i, sens dubte de cap mena, la paraula poètica més popular i estimada que mai no hagi tingut la nostra terra. Per dir-ho d'una altra manera, posem per cas, els seus poemes també han estat una mica responsables, per exemple, dels prodigiosos castells de nou dels Verds vilafranquins.

Anem, però, a pams, no fos cas que ens traís l'emoció i el desordre dels records que s'ammunteguen. Parlem d'un home tot senzillesa i humilitat però amb una capacitat de treball absolutament immensa, feta amb un entusiasme neguitós que habitualment només s'adiu amb la joventut, però que ell conjuntava amb la saviesa dels anys i l'estudi. Esmentem algunes xifres: amb aquest que avui presentem són set llibres de poemes, i més de cinc-centes composicions en deu anys, setmana rere setmana, a les pàgines d'*El Tres de Vuit* o, per fer referència a l'altra banda de la seva labor intel·lectual, en menys de vint-i-cinc anys –des de principis dels setanta fins ara mateix quan encara alguns treballs seus inèdits esperen la prerrogativa de la lletra impresa–, més d'un centenar d'articles, estudis extensos i llibres de temàtica històrica local o comarcal.

I tot això sense comptar una munió de treballs i projectes en els quals havia col·laborat, sempre disposat al consell, a facilitar les dades, a revisar el contingut de l'original per fer-hi alguna esmena o aportació, o a fer-ne la correcció d'errades ortogràfiques, sintàctiques o tipogràfiques. La seva opinió orientava, as-

essorava, aconsellava, en definitiva, aportava coses amb una disposició i una humilitat que són difícils de trobar en aquells que gaudeixen dels dominis del coneixement. Us ho pot assegurar qui us parla, aquell universitari que un dia –ho tinc encara ben present, de la mà del seu cosí Joan Tarrada i amb els neguits de la revista *Olerdulae* entre mans– va entrar a la serra de cal Massanell amb el convenciment que sabia moltes coses... Aquell sí que va ser per a mi un ben saludable exercici d'humilitat i un aprenentatge continuat, amb projectes intensos que ens neguitejaven –recordo especialment el dels inicis de la impremta a Vilafranca o el de la casa de les premses–, amb tasques compartides i moltes altres que, tot i portar només la meua signatura, no haurien estat pas possibles sense el suport i la col·laboració d'aquell mestre que, fill d'un temps i un país, no havia pogut tenir altre títol que el comerç i la tenidoria de llibres de l'Acadèmia de Cal Rico.

Detectar la presència del treball i la labor d'Antoni Massanell a la vida vilafranquina dels darrer terç del segle XX no és pas difícil: deixant a banda aquelles publicacions que porten la seva signatura, és difícil trobar una edició on en l'espai d'agraïments no s'esmenti el seu nom. Sense comptar òbviament aquest que ara presentem, com a mínim dos dels volums que veuen la llum aquest sant Jordi, el de la plaça i el del retaule de la Mare de Déu, ho fan així.

* * * * *

I em plau avui la responsabilitat de dir-vos alguna cosa d'aquesta *Antologia Poètica* d'Antoni Massanell i Esclassans, publicada per l'Institut d'Estudis Penedesencs amb el suport de l'Ajuntament de Vilafranca, una antologia de referència i valor afegit, capdavantera i amb contrapunt.

De referència perquè una anàlisi atenta de les seves pàgines ens pot permetre un

acostament a la dimensió poètica i, per tant, a l'àmbit dels sentiments i els neguits personals d'Antoni Massanell. Amb el valor afegit d'haver estat preparada per ell mateix, és a dir, que respon a un criteri totalment personal d'allò que considerava més significatiu d'una tasca creativa iniciada als anys quaranta i que, per tant, tot i que en les darreres dècades va ser més productiva, ocupa un espai de gairebé mig segle. Una antologia capdavantera perquè inicia un projecte de selecció poètica de temàtica penedesenca sense precedents a la nostra terra. Una edició acurada i atenta a tots els detalls, amb el contrapunt dels gravats de l'artista vilafranquí Fèlix Plantalech, certament una perspectiva estètica diversa, que esdevé creativa des del món de les sensacions i proposa una alternança enriquidora a la paraula poètica d'Antoni Massanell, sempre ajustada a les formes.

Els que vam tenir la sort de conèixer-lo sabem que Antoni Massanell era una persona naturalment dotada per a la musicalitat: li agradava cantar, ho havia fet alguna temporada al Cor Nadalenc i no se n'estava quan l'ocasió i els sentiments hi convidaven. Decidit defensor de les formes estrictes i més adients a la textura de la llengua catalana, mètrica i rima formaven part per a ell de la manifestació natural de la paraula poètica i només li calia una lectura general per detectar qualsevol mena de mancança o excés sil·làbic.

Aquesta natural capacitat la va aplicar ben aviat a la creació poètica, al costat del seu bon amic Josep Santacana Tusquelles, l'impressor d'aquella *Acción Católica* dels anys quaranta, gairebé al mateix temps que feia un estudi bàsicament autodidacte de la seva llengua catalana, el coneixement de la qual li negava la situació de la postguerra. No va ser, però, fins al 1953 que va veure la llum en volum el seu primer aplec poètic que recollia gairebé una dècada de labor creativa. Aquell *Poesies* s'encetava amb la mateixa ofrena que

obre –inici i cloenda d'un cicle poètic i vital– aquesta antologia que avui presentem:

*Àvia!,
Torno del lluny on les serres són altes i esquerpes,
on les valls són un regne de mates i flors de sentor selvatgina,
on les aigües dels rius joguinegen per entre els penyals i s'engorguen.*

Una dècada després, el 1962, les pàgines de *Crit* ens porten ja la veu madura d'un poeta preocupat per la seva capacitat d'expressió i realitzacions formals, el que en un altre hauríem hagut de qualificar d'obra ambiciosa i que en el Ton, humil sempre, era simplement una proposta agosarada. Allí hi ha el joc de la metàfora, els exercicis de les *tannkes*, i els primers dibuixos del paisatge penedesenc des de les imatges de l'excursionista, i també uns sonets de maduresa que corresponen a la plenitud personal del poeta enamorat:

*Jo resto, amor, amb la parpella closa,
T'acostaràs amb passa lleu, silent?...*

*Ai! Que et delata el teu perfum de rosa.
Ai! Que et traeix un tremolor d'ocell.*

La terra trindrà cada cop una presència més intensa en la labor creadora d'Antoni Massanell, són els anys de la seva participació en diverses convocatòries dels Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili de mans de Pere Mas i Perera, el seu interlocutor i amic a l'exili. Igualment d'aquesta època són els seus primers poemes de temàtica castellera, publicats a les pàgines del setmanari *Tothom* quan la gesta de les nostres camises verdes ho mereixia. És també, però, el temps marcat per la mort de la seva filleta, un esdeveniment que es tradueix en una accentuació del sentit de la transcendència, present des de sempre en la seva obra creativa.

Alguns d'aquests treballs s'apleguen a les darreries dels setanta al volum col·lectiu *Li diem món*. Ben aviat el trobarem, però, interessat per les possibilitats de la llengua en el joc dels monosil·làbics que aplega a les pàgines d'aquella aventura de l'Institut d'Estudis Penedesencs que van ser els deu números de *Cartipàs. Quaderns Literaris Penedesencs*, i el 1981 al volum *Bestiari*.

Arriba llavors el compromís i el repte setmanal a les pàgines d'*El Tres de Vuit*. Allí crea obra nova, en reprèn de vella oblidada en alguna carpeta, i assoleix, sens dubte, un reconeixement popular entusiasta, encara més quan el 1985 aquestes col·laboracions es recullen al volum *Del meu terror*, de tan àmplia difusió.

És clar, però, que entre un i altre llibre hi ha també una labor creativa esparsa en goigs, auques i composicions de temàtica satírica o política que escrivia gairebé sols per a ell i que mai no han vist la llum, així com algunes, ben poques, col·laboracions diverses. Una continuïtat i una exigència constant que es clou a *30 d'agost. Palma, gralla, dansa, crit. Versos de Festa Major*, el 1992, pel que fa a aquesta temàtica específica i ara en aquesta *Antologia Poètica*.

Amb la mort d'Antoni Massanell, Vilafranca i el Penedès han perdut, certament, un home excepcional, però el seu record, la seva imatge, els seus estudis d'història i la seva paraula poètica queden entre nosaltres i ara es fan d'àmplia difusió en una antologia com aquesta que hauria de ser llibre de lectura a totes les escoles del Penedès.

Precisament a la façana d'una escola vilafranquina hi ha en ceràmica un poema sobre el Penedès amb la signatura d'Antoni Massanell. Senyor alcalde, permeteu-me la gosadia del torn de paraula per suggerir, a nivell exclusivament personal, que crec que el

millor homenatge que podria retre Vilafranca al seu poeta no és un retrat entre tants il·lustres com hi ha aquí, sinó trobar els seus versos en ceràmica escampats per carrers i places de Vilafranca per tal que poguéssin unir-se per sempre la bellesa del nostre paisatge a les paraules de qui millor l'ha cantat.

Del volum que teniu a les mans, no us n'he de parlar pas. Siguin els seus versos, aplegats pel seu autor no pas amb criteris cronològics, sinó al tombant de vuit àmbits temàtics, els que ens parlin de la vila i la comarca, d'un temps, una terra i un home que va descriure amb paraules senzilles i mestrívoles alhora, el sentiment de l'absència, aquell que ara compartim tots.

Del seu primer volum són aquests versos:

*Jo no sabia que el teu silenci
es tornés fi, punyent, com una espina
i fes plorar la carn.*

*Jo no ho sabia. Però ara em trobo
amb les carns esquinqades i amb els llavis
plens de carmí i no tinc esma
de guarir-me una sola ferida.*

Moltes gràcies.

* * * * *

Inauguració de la plaça d'Antoni Massanell i Esclassans

Sr. Alcalde. Juliana, Maria del Mar, familiars i amics d'Antoni Massanell, que d'alguna manera ho som tots els vilafranquins, tots els que compartim la mateixa estimació que ell sentia per les coses de Vilafranca.

Mentre ara escoltava les notes musicals de la cobla em venia el record de l'anècdota –just ara en farà quatre anys– d'una filmació

en vídeo que un grup polític vilafranquí va obsequiar en la campanya per a les darreres eleccions municipals. Casualment, en un moment del reportatge es veia el Ton Massanell ballant sardanes i recordo que quan ho vaig saber vaig haver de buscar un aparell de vídeo, ni ell ni jo no en teníem a casa, per poder convidar-lo a veure's, a ell mateix.

Antoni Massanell era dels que gaudia ballant sardanes i fent excursions i remenant papers vells. Estimava els elements més bàsics de la nostra cultura amb una força gairebé primitiva, directa, sense condicions. Per això en ell la il·lusió no tenia mesura i el seu concepte de l'amistat es vessava total i intens. Era un home de conviccions, d'una religiositat i una senzillesa exemplars, humil i discret, incapaç de rebre homenatges ni distincions, d'una bonat exquisida i una sensibilitat neta.

I en aquesta base de senzillesa personal, la d'aquell home de la serra d'aquí al costat, al carrer de la Beneficència, hi havia una persona amb una capacitat de treball immensa, feta amb un entusiasme neguitós que habitualment només s'adiu amb la joventut, però que ell conjuntava amb la saviesa dels anys i amb l'estudi. Més enllà de les seves constants col·laboracions en tants i tants treballs d'altres persones sobre Vilafranca, va publicar set llibres de poemes, i més de cinc-centes composicions en deu anys, setmana rere setmana, a les pàgines d'un periòdic vilafranquí o, per fer referència a l'altra banda de la seva labor intel·lectual, més d'un centenar d'estudis de temàtica local o comarcal entre articles, estudis extensos i llibres.

Entre aquests estudis, n'hi ha una llarga sèrie dedicada a la història dels noms dels

carrers i places de Vilafranca, un treball que després va completar i que va recollir parcialment en un llibre. Potser és per això que penso que ell, des d'allà on sigui, ens ha de perdonar aquest acte d'avui perquè fa memòria de la seva persona justament en un indret de la seva vila.

Un indret per fer memòria també de l'Antoni Massanell poeta, de l'enamorat de les gestes castelleres i les senzilles herbes de la vora del camí. En el cant i la musicalitat de la poesia trobava la millor textura de la llengua catalana que ell tan bé coneixia i tant estimava, fins a refer els camins més senzills per expressar els pensaments i les sensacions més profundes.

Hi ha imatges d'Antoni Massanell que són inesborrables: atrafegat de feina a la seva serra, remenant papers vells en un o altre arxiu, o a la plaça el dia de Sant Fèlix a l'hora casteller, quan la passió hi podia més que la raó i la fal·lera de superar-se engrescava la colla, esperonada pel poema que el Ton els havia dedicat la setmana abans, a l'espera dels versos que en serien crònica uns dies més tard. Era la senzilla vida de cada dia la que Antoni Massanell ens feia intensa a cops de versos.

Amb la seva mort, Vilafranca perdia, ara fa poc més d'un any, un home excepcional, però el seu record, la seva imatge, els seus estudis d'història i la seva paraula poètica queden entre nosaltres i ara tenen un espai específic per al record i l'homenatge. Tinc la seguretat que aquesta plaça serà des d'ara molt més que un punt de referència entranyable i esdevindrà una flama sempre viva, flama de cultura i civilitat, en la geografia humana de la Vilafranca que deixem per a les generacions futures.